

Opracowanie projektu Planu ochrony dla Kaszubskiego Parku Krajobrazowego

- założenia, podstawy prawne, harmonogram

ZAŁOŻENIA PRAC NAD PLANEM OCHRONY *(Andrzej Weigle)*

Rozpoczęcie prac nad projektem „Planu ochrony dla Kaszubskiego Parku Krajobrazowego” (KPK) jest okazją do wspólnej z wszystkimi zainteresowanymi osobami i instytucjami dyskusji nad przyszłością tego szczególnie pięknego Parku. Jest to obszar o dużych walorach przyrodniczych, ze zróżnicowanym ukształtowaniem terenu, licznymi jeziorami i ciekami oraz wraz z ich bogactwem gatunkowym roślin, grzybów i zwierząt. Obszar ten jest niezwykle zróżnicowany krajobrazowo i bogaty w wielowiekowe świadectwa działalności człowieka. Położony w obrębie gmin: Chmielno, Kartuzy, Sierakowice, Somonino, Stężycza, Kościerzyna, Nowa Karczma i Linia. Najcenniejsze obszary Parku objęto także innymi formami ochrony przyrody, w tym w ramach europejskiej sieci obszarów Natura 2000.

Jednocześnie, w Kaszubskim Parku Krajobrazowym w sposób szczególny widać, jak trudno jest pogodzić, w sposób akceptowalny dla wszystkich stron, potrzebę ochrony przyrody, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu z oczekiwaniami różnych grup społecznych w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego.

Mamy nadzieję, że zaproponowana, otwarta formuła prac nad Planem ochrony dla KPK da możliwość nie tylko zgłoszenia swoich oczekiwań przez wszystkich zainteresowanych, ale także poznania i zrozumienia argumentów pozostałych uczestników dyskusji, w tym dotyczących uwarunkowań prawnych, związanych z funkcjonowaniem parku krajobrazowego oraz innych form ochrony. W niniejszej broszurze pragniemy przedstawić Państwu najważniejsze założenia prac nad Planem ochrony, w tym dotyczące możliwości udziału w nich społeczeństwa, a także wybrane zagadnienia, którymi będziemy się zajmować oraz pytania, na które będziemy próbowali znaleźć odpowiedzi.

Zapraszamy do włączenia się w prace nad tym ważnym dla przyszłości rejonu Pojezierza Kaszubskiego dokumentem, poprzez zgłaszanie swoich pomysłów i uwag oraz aktywny udział w zaplanowanych warsztatach dla interesariuszy Planu. Chcielibyśmy, aby maksymalnie dużo osób żyjących tu, pracujących i odpoczywających stało się beneficjentami działań na rzecz właściwej ochrony tego wyjątkowego rejonu Kaszub. Chcielibyśmy wspólnie z ludźmi otwartymi na poszukiwanie efektywnych rozwiązań, pozwalających na zachowanie walorów Parku, podjąć próbę stworzenia podstaw jego zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Warto na wstępie przypomnieć, że Kaszubski Park Krajobrazowy utworzono na podstawie uchwały nr XIX/82/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku z dnia 15 czerwca 1983 r. Zgodnie uchwałą z nr 145/VII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. oraz uchwałą 445/XLI/17 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2017 r., które stanowią aktualną podstawę funkcjonowania Parku, do szczególnych celów jego ochrony należą:

- 1) *zachowanie specyfiki rzeźby terenu — wzniesień morenowych, dolin rzecznych i rynien jeziornych oraz wytopisk polodowcowych,*
- 2) *poprawa stanu czystości wód powierzchniowych,*
- 3) *utrzymanie i przywracanie mozaiki zbiorowisk roślinnych, właściwej dla różnych typów środowiska przyrodniczego Parku, w szczególności ochrona źródlisk, torfowisk oraz fitocenozy z udziałem gatunków borealnych i podgórsko—górskich,*
- 4) *utrzymanie spójności przestrzennej ekosystemów leśnych i ich renaturalizacja,*
- 5) *ochrona naturalnych i półnaturalnych zbiorowisk wzdłuż cieków i brzegów jezior w celu uzyskania biologicznej zabudowy ich obrzeży,*
- 6) *utrzymanie naturalnej różnorodności fauny oraz tworzenie warunków umożliwiających restytucję gatunków, które wyginęły, w szczególności głuszca i raka szlachetnego,*
- 7) *zachowanie i eksponowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, a zwłaszcza struktury i wartości krajobrazu kulturowego, wartościowych układów przestrzennych osadnictwa, tradycyjnych i historycznych form zabudowy, obiektów kultury materialnej i wartości kultury niematerialnej,*
- 8) *ochrona unikatowych wartości krajobrazu, a zwłaszcza rynien jeziornych i dolin rzecznych oraz eksponowanych wzniesień i zboczy o znacznych spadkach terenu,*
- 9) *oszczędne użytkowanie i planowe kształtowanie przestrzeni ze szczególnym uwzględnieniem ochrony walorów krajobrazowych.*

Rozwinięcie ww. celów oraz wskazanie sposobów ich osiągnięcia jest jednym z zadań i wyzwań, jakie stoją przed autorami Planu ochrony dla KPK. W swoich założeniach, dokument ten ma określić długofalową (w perspektywie 20-letniej), strategię ochrony zasobów i walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych tego obszaru i program działań ochronnych.

Podstawę prawną, określającą zakres i tryb sporządzania Planu, stanowią zapisy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwału przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody.

Zgodnie z zapisami art. 20 tej ustawy plan ochrony sporządza się na okres 20 lat, z uwzględnieniem:

- 1) charakterystyki i oceny stanu przyrody;
- 2) identyfikacji i oceny istniejących oraz potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych;
- 3) charakterystyki i oceny uwarunkowań społecznych i gospodarczych;
- 4) analizy skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony;
- 5) charakterystyki i oceny stanu zagospodarowania przestrzennego;
- 6) wyników audytu krajobrazowego, o którym mowa w art. 38a ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Prace przy sporządzaniu planu ochrony polegają na:

- 1) ocenie stanu zasobów, tworów i składników przyrody, walorów krajobrazowych, wartości kulturowych oraz istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych, która może być wykonana w formie szczegółowych opisów;
- 2) opracowaniu koncepcji ochrony zasobów, tworów i składników przyrody oraz wartości kulturowych, a także eliminacji lub ograniczenia istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych;
- 3) wskazaniu zadań ochronnych, z podaniem rodzaju, zakresu i lokalizacji.

Warto zaznaczyć, że planem ochrony nie zmienia się zakazów obowiązujących na terenie danego obszaru chronionego, gdyż one określane są innym aktem prawnym. I tak na terenie Kaszubskiego Parku Krajobrazowego, zgodnie z uchwałą nr 145/VII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r., z uwzględnieniem zmian wynikających z uchwały nr 445/XLI/17 z dnia 21 grudnia 2017 r. obowiązują następujące zakazy:

- 1) *realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;*
- 2) *umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarłisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej;*
- 3) *likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;*
- 4) *pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;*
- 5) *wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwszstormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;*
- 6) *dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;*

- 7) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od:
- a) linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych,
 - b) zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa w art. 122 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne - z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej.
- 8) likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodnobotnych;
- 9) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;
- 10) prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową;
- 11) utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych;
- 12) organizowania rajdów motorowych i samochodowych;
- 13) używania łośdzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych.

Przy czym zakaz, o którym mowa w pkt 7, nie dotyczy:

- 1) obszarów zwartej zabudowy wsi, w granicach określonych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, gdzie dopuszcza się uzupełnianie zabudowy mieszkaniowej i usługowej pod warunkiem wyznaczenia nieprzekraczalnej linii zabudowy od brzegów wód, określonej poprzez połączenie istniejących budynków na przylegających działkach;
- 2) istniejących siedlisk rolniczych w zakresie uzupełniania istniejącej zabudowy o obiekty niezbędne do prowadzenia gospodarstwa rolnego, pod warunkiem nie przekraczania dotychczasowej linii zabudowy od brzegów wód;
- 3) istniejących obiektów lotniskowych, mieszkalnych i usługowych, zrealizowanych na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które utraciły moc przed dniem 1 stycznia 2004 r. gdzie dopuszcza się przebudowę i modernizację istniejącego zainwestowania w celu poprawy standardów ochrony środowiska oraz walorów estetyczno-krajobrazowych, pod warunkiem nie zwiększania powierzchni zabudowy, liczby miejsc pobytowych, a także nie przybliżania zabudowy do brzegów wód.

Jednak odstępstwa od zakazów wymienionych powyżej mają zastosowanie tylko w przypadku, gdy w trakcie postępowania strona wykaze brak niekorzystnego wpływu planowanej inwestycji na chronione krajobrazy, siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin, zwierząt i grzybów.

Dodatkowo zakaz, o którym mowa w pkt 13, nie dotyczy używania łośdzi o napędzie elektrycznym o mocy do 5 KM, z wyłączeniem jezior lobeliowych (Jez. Kamienne gmina Kartuzy).

Prace nad Planem ochrony dla KPK prowadzone będą w podziale na trzy zasadnicze etapy:

- etap charakterystyki i diagnozy stanu, w ramach którego analizowane będą poszczególne zasoby abiotyczne i biotyczne przyrody, walory kulturowe i krajobrazowe oraz uwarunkowania ich ochrony, a także zagrożenia dotyczące zagospodarowania przestrzennego i różnych form użytkowania;
- etap strategiczny planowania ochrony, obejmujący m.in. uszczegółowienie celów ochrony, określenie zadań ochronnych oraz sformułowanie ustaleń do dokumentów planistycznych gmin i województwa pomorskiego;
- etap konsultacji społecznych oraz opiniowania i uzgodnienia projektu Planu ochrony.

Końcowym efektem prac będzie projekt „Planu ochrony dla Kaszubskiego Parku Krajobrazowego”, który docelowo zostanie wprowadzony w życie uchwałą Sejmiku Województwa Pomorskiego, a także dokumentacja Planu ochrony, składająca się z zestawu sześciu operatów szczegółowych dotyczących: ochrony zasobów abiotycznych i gleb, ochrony siedlisk przyrodniczych, szaty roślinnej i grzybów, ochrony zwierząt, ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu, kształtowania funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych oraz zagospodarowania przestrzennego, a także syntetyzującego je operatu generalnego, map i bazy danych przestrzennych.

Prace nad Planem zaplanowano na 2 lata - powinny się one zakończyć do 30 września 2022 r. przekazaniem Sejmikowi zaopiniowanego i uzgodnionego projektu ww. uchwały.

Od chwili rozpoczęcia prac nad Planem, aż do momentu ich zakończenia zainteresowani mają możliwość składania swoich uwag i wniosków - pisemnie na adres KPK, ul. PCK 1, 83-300 Kartuzy lub za pośrednictwem poczty e-mail: kpk.planochrony@pomorskieparki.pl. Mogą także uczestniczyć w warsztatach dla interesariuszy Planu, podczas których prezentowany będzie postęp prac oraz dyskutowane będą najważniejsze problemy i zagrożenia.

Wstęp na warsztaty jest otwarty dla wszystkich chętnych.

**Pierwsze warsztaty odbędą się
5 marca 2020 r.
w godzinach 11-13 w Kartuskim Centrum
Kultury w Kartuzach ul. Klasztorna 1.
Kolejne warsztaty zaplanowano na wiosnę
i jesień 2021 r.**

ZAKRES PROBLEMOWY PLANU OCHRONY

ZASOBY ABIOTYCZNE *(Maciej Lenartowicz, Jarosław Suchożębrski)*

Kaszubski Park Krajobrazowy położony w centralnej części Pojezierza Kaszubskiego charakteryzuje się zróżnicowaną litologią (zbiór cech i właściwości skał), rzeźbą terenu i bogactwem obiektów hydrograficznych (wodnych). Rzeźba terenu KPK ukształtowana została głównie w czasie ostatniego zlodowacenia (od 115 tys. do 11,7 tys. lat temu), a modyfikowana była przez procesy denudacyjne i akumulacyjne w holocenie (od 11,7 tys. lat temu). Rzeźbę terenu kształtowały utwory lodowcowe (powstałe w wyniku działania lądolodu) i wodnolodowcowe (powstałe w wyniku wód odpływających z lądolodu). Dominującą formą terenu są wysoczyzny moreny dennej z dużym udziałem zagłębień i obszarów bezodpływowych, nad którą wznoszą się moreny czołowe, z najwyższym wyniesieniem - Wieżycą (328,6 m n.p.m.). Teren rozcięty jest przez złożony układ form dolinnych, zwłaszcza rynien polodowcowych. Występuje tu też kilka poziomów sandrowych (rozległych, bardzo płaskich stożków napływowych zbudowanych ze żwirów i piasków osadzonych i wyptukanych przez wody pochodzące z topnienia lądolodu), z których najlepiej zachowane znajdują się u wylotu rynien polodowcowych. Obszar Parku charakteryzuje się też dużym zróżnicowaniem glebowym.

Hydrograficznie Park leży w obszarze wododziałowym, na pograniczu dorzecza Wisły (zlewnia Raduni i niewielki fragment zlewni Wierzycy) oraz rzek Przymorza (zlewnie Łeby, Słupi i Łupawy). Współczesna sieć hydrograficzna (ogół cieków na danym terenie) obszaru KPK jest wynikiem działalności lądolodu oraz działalności człowieka. Duży udział obszarów bezodpływowych, oraz zróżnicowanie rzeźby terenu wpływa na skomplikowany obieg wody w Parku. Najważniejszym elementem środowiska abiotycznego Parku są jeziora, zajmujące ok. 10% jego powierzchni, zróżnicowane pod względem cech morfometrycznych (kształt i wymiar misy jeziornej oraz ilość wypełniającej je wody) i genezy (sposób powstania). Główne typy jezior to jeziora rynnowe i jeziora moreny dennej. Typowe dla obszaru Parku są także różnego rodzaju mokradła stałe i okresowe. Wśród nich szczególnie cenne są torfowiska, z których znaczna część została zmeliorowana oraz obszary źródliskowe, tworzące rozległe młaki lub strefy źródliskowe na zboczach dolin. Miejscami duże spadki terenu, warunkują duży udział spływu powierzchniowego w obiegu wody i uruchomienie procesów denudacyjnych (wyrównanie powierzchni). Może to również mieć wpływ na zwiększenie zagrożenia eutrofizacją jezior (przeżyźnienie wód). Zróżnicowanie budowy geologicznej wpływa na brak zgodności powierzchniowych i podziemnych działów wodnych oraz zróżnicowaną głębokość występowania wód podziemnych. Na terenie Parku stwierdza się występowanie trzech lub czterech poziomów wodonośnych w czwartorzędowych utworach piaszczysto-żwirowych, oddzielonych od siebie warstwami glin zwałowych. Wody te odgrywają dużą rolę w zasilaniu jezior i formowaniu odpływu rzeczny.

Podstawowe zagrożenia dla zasobów abiotycznych obszaru Parku mogą wynikać zarówno z procesów naturalnych, jak i działalności człowieka, w tym zwłaszcza postępującej zabudowy. Szczególnie dotyczą one jezior, czy szerzej, zasobów wodnych. Zmiany stosunków wodnych mają również wpływ na zasoby biotyczne Parku, szczególnie na szatę roślinną. Zadaniem zespołu autorskiego Operatu ochrony zasobów abiotycznych i gleb będzie zidentyfikowanie zagrożeń i określenie ich potencjalnych skutków dla środowiska Parku. Tam gdzie będzie to możliwe, wskazane zostaną sposoby przeciwdziałania lub minimalizacji ich oddziaływania na walory KPK. Rozwiązania te powinny zapewnić prawidłową ochronę zasobów abiotycznych i gleb tego obszaru, a jednocześnie umożliwić korzystanie z nich przez mieszkańców i turystów.

SZATA ROŚLINNA I GRZYBY

(Magdalena Lazarus, Katarzyna Bociąg, Sebastian Nowakowski)

Szata roślinna Kaszubskiego Parku Krajobrazowego jest bogata i zróżnicowana. Charakterystyczna, jak na obszar niżowy jest wysoka liczba gatunków o charakterze borealnym (północnym – strefa klimatu umiarkowanego chłodnego), podgórsko-górskim i górskim oraz zimnolubnych zbiorowisk roślinnych. Nie brakuje także stanowisk roślin reliktowych

Lesistość Parku jest stosunkowo wysoka (ok. 40%). Najszerszej rozpowszechnione są lasy bukowo-dębowe oraz buczynny panujące na silnie nachylonych zboczach i ich szczytach, zaliczane do trzech zespołów: żyznej buczyny niżowej, kwaśnej buczyny niżowej i ciepłolubnej buczyny storczykowej w odmianie kaszubskiej. Rzadsze są grądy. Ich bogate w gatunki runo zawiera w swym składzie rośliny „górskie” m.in. tojad dziobaty i lilię złotogłów. Łęgi zajmują niewielkie, wąskie powierzchnie w najniższych częściach teras nad potokami oraz w otoczeniu wsięków wód podziemnych. W ich runie występuje wiele rzadkości florystycznych, np. skrzyp olbrzymi. W miejscach silnie podtopionych, na obrzeżach niektórych jezior oraz w dolinach rzek występują olsy, natomiast w zagłębieniach bezodpływowych na glebie torfowej – bory i brzeziny bagienne. Wśród lasów iglastych dominują bory świeże. Sporadycznie występują także kwaśne dąbrowy typu pomorskiego.

W jeziorach Parku powszechne są zbiorowiska roślin o liściach pływających oraz różnorodne szuwały. Pod wodą spotykane są zarówno „łaki ramienicowe” tworzone przez makroglony, typowe dla oligotroficznych (bogatych w tlen, z niską ilością substancji odżywczych) i mezotroficznych (uboższych w tlen i bogatszych w substancje odżywcze) jezior twardowodnych, różnorakie zbiorowiska rdestnic i innych roślin kwiatowych, preferujące wody żyzniejsze, jak i zbiorowiska podwodnych mszaków charakterystyczne dla wód ubogich i kwaśnych. Rzadkością są gatunki i zbiorowiska typowe dla skąpożywnych i miękkwodnych jezior lobeliowych (odczyn wody kwaśny, mała ilość substancji odżywczych).

Nietypowa jak na tereny niżowe jest szata roślinna związana z ciekami. Wartki i zmienny prąd powoduje, iż jest ona uboga w porównaniu z większością rzek nizinnych, natomiast wykazuje cechy roślinności podgórskiej. Specyficzne regionalnie jest także występowanie licznych źródeł, a wraz z nimi zbiorowisk roślinnych z klasy Montio-Cardaminea. W różnej wielkości zagłębieniach, także przyjeziornych, rozwinęły się torfowiska, przede wszystkim wysokie (zasilane przez wody opadowe) i przejściowe (zasilane przez wody opadowe i w pewnym stopniu przez podziemne i powierzchniowe).

Uprawy zbóż i roślin okopowych oraz towarzyszące im zbiorowiska chwastów polnych zajmują znaczną powierzchnię Parku. Na podłożu suchym, piaszczystym i piaszczysto-gliniastym występują różne zbiorowiska murawowe. W Kaszubskim Parku Krajobrazowym występują również łąki wilgotne i świeże, powstałe na torfach niskich (zasilanych przez wodę powierzchniową i gruntową) w dolinach rzecznych, zróżnicowanych względem genezy, warunków wodnych i żyzności. Są one ostojami np. dla pełtnika europejskiego.

Podstawowym zagrożeniem dla szaty roślinnej Kaszubskiego Parku Krajobrazowego jest wielokierunkowa antropopresja (m.in. zabudowa lotniskowa, nieskanalizowany ruch turystyczny, zmiany warunków wodnych, nadmierne użycie nawozów sztucznych i środków ochrony roślin, inwazje gatunków obcych) oraz jej skutki (m.in. wzrost trofii zbiorników wodnych).

Zadaniem zespołu zajmującego się szatą roślinną będzie zebranie oraz uaktualnienie wiedzy na temat flory, zbiorowisk roślinnych i siedlisk przyrodniczych Natura 2000 występujących w Parku. Zestawione i uzupełnione będą także informacje o grzybach makroskopowych i porostach. Wyczerpujące dane istnieją dla rezerwatów przyrody poza nimi stan ich rozpoznania jest natomiast zróżnicowany i często wymaga uaktualnienia. Aktualizacja i synteza danych o szacie roślinnej Parku pozwoli ocenić stan jej zachowania, zidentyfikować zagrożenia oraz prognozować przyszłe zmiany. Wiedza ta będzie rzetelną podstawą do opracowania programu działań ochronnych.

ŚWIAT ZWIERZĄT

(Konrad Bidziński, Paweł Janowski, Grzegorz Tończyk, Arkadiusz Sikora, Tomasz Kuczyński)

Fauna Kaszubskiego Parku Krajobrazowego jest poznana w stopniu umiarkowanym. Najlepiej zbadane zostały tereny rezerwatów przyrody, wymagane są badania poza tymi obszarami, które pozwolą lepiej poznać i w efekcie chronić również pozostały obszar Parku.

Najliczniejszą a zarazem najsłabiej poznaną grupą zwierząt są bezkręgowce - nie jest znana liczba ani skład gatunkowy bezkręgowców występujących w KPK, a mozaika siedlisk lądowych zarówno leśnych jak i nieleśnych pozwala sądzić, że bogactwo tej grupy na terenie Parku jest znaczne. W jeszcze większym stopniu wskazuje na taki obraz fauny różnorodność siedlisk wodnych, typowa dla krajobrazu młodogłacjalnego (formy pozostawione przez lądolód są świeże i dobrze czytelne w terenie). Bardzo dużą rolę dla zróżnicowania bezkręgowców wodnych odgrywają torfowiska oraz wody bieżące, które na obszarze KPK, są ważnym i bardzo zróżnicowanym typem siedlisk. W granicach Parku mają stanowiska rzadkie i objęte ochroną gatunkową ważki, np. trzepla zielona, miedziopiers arktyczna, zalotka większa. Mimo niepełnego rozpoznania Parku znany jest z występowania bardzo rzadkich i chronionych motyli, tj. dostojki eunomi i dostojki akwilonaris.

Jezióra, są siedliskiem wielu gatunków ryb, które wykorzystywane są gospodarczo. Bogactwo wód stawia Park jako jeden z ważniejszych dla ichtiofauny obszarów w Polsce. To właśnie na Kaszubach zachowało się najwięcej stanowisk rzadkiej i ginącej w skali kraju strzebli błotnej. Świat herpetofauny reprezentowany jest przez chronione, ale pospolite gatunki płazów i gadów, wśród których wyróżnia się traszkę grzebieniastą oraz kumaka nizinnego. Na uwagę zasługuje również fakt, że rejon Lasów Mirachowskich w północnej części KPK stanowi prawdopodobnie jedną z najważniejszych ostoi żmii zygzakowatej na Pomorzu Środkowym.

Fauna ptaków, mimo dużego grona obserwatorów entuzjastów i profesjonalistów, nie jest dobrze poznana. W skład znanej ornitofauny Parku wchodzi wiele gatunków ptaków związanych z wodami i lasami, wśród których możemy wyróżnić między innymi szlachara, pliszkę górską, czy pluszcza oraz stwierdzoną w Lasach Mirachowskich włochatkę. Innymi latającymi mieszkańcami Parku są nietoperze, rozpoznane w stopniu umiarkowanym. Znajdziemy tu liczne kolonie rozrodcze karlików malutkich czy mroczków późnych zlokalizowane w domach letniskowych i mieszkalnych. Na terenie Parku znane są tylko dwa antropogeniczne miejsca hibernacji nietoperzy. Wśród pozostałych ssaków z pewnością należy wymienić jedynego jadowitego ssaka w Polsce – rzęsorka rzeczka oraz wilka, który w ostatnich latach zrekolonizował teren Kaszub.

Praca zespołu przyczyni się do lepszego poznania fauny na terenie Kaszubskiego Parku Krajobrazowego, wskazania działań na rzecz jej ochrony oraz dostarczy wskazówek dla zrównoważonego rozwoju tego obszaru.

DZIEDZICTWO KULTUROWE (Bogna Lipińska)

Obszar Kaszubskiego Parku Krajobrazowego to teren charakteryzujący się oprócz wartości krajobrazowych i przyrodniczych, także sporym nagromadzeniem unikalnych i wartościowych przejawów wielowiekowej tradycji materialnej Kaszubów. Umownie – teren ten zwany jest Kaszubami Północnymi lub „Pojeziernymi”. Niepisaną zaś stolicą jest miasto Kartuzy. Warto przypomnieć, iż to w Kartuzach powstało pierwsze towarzystwo turystyczne na terenie Kaszub, propagujące piesze wycieczki po okolicy dla podziwiania piękna jezior i wzniesień oraz zabudowy regionalnej.

Historia regionu sięga bardzo odległych czasów i wiele śladów z minionych epok zachowało się do dnia dzisiejszego. Na terenie KPK odnaleziono wiele śladów osadnictwa pradziejowego. Wszystkie większe wsie lokowane były w okresie średniowiecza, zaś późniejsze osadnictwo także było organizowane według wprowadzonych zasad. W XVII i XVIII wieku powstawało tak charakterystyczne dla Kaszub osadnictwo rozproszone, silnie wpływające na charakterystykę krajobrazową KPK.

Kultura materialna prezentowana była i jest w formie nielicznych murowanych kościołów średniowiecznych, ale także przez obiekty konstrukcji szkieletowej, wyjątkowo efektownie uzupełniających wizerunek poszczególnych wsi. Natomiast wiejska zabudowa mieszkalna i gospodarcza, chociaż jeszcze do niedawna miała spore znaczenie w rozpoznawalności regionu, współcześnie prezentowana jest w coraz mniejszej liczbie. Pojedyncze budynki architektury kaszubskiej są dzisiaj wielką rzadkością. Tradycyjna zabudowa zastępowana jest współczesnymi budynkami o zapożyczonej, obcej, miejskiej formie i pretensjonalnej architekturze.

Region ten prezentował także elementy barwej, różnorodnej regionalnej kultury materialnej oraz wiele oryginalnych zwyczajów i obrzędów. Niestety zauważalne jest zanikanie również tej części dawnej kultury i świadectwa tożsamości mieszkańców. Są co prawda próby ich wskrzeszenia, jak organizowane przez miłośników Kaszub wydarzenia nawiązujące do tradycji kaszubskiej czy też nauczanie (sic!) języka kaszubskiego. Niemniej, region ten, jak każdy inny we współczesnym świecie, podlega silnemu naciskowi modernizacji i źle pojętej nowoczesności.

Współczesny wizerunek Parku jest zatem mocno zniekształcony pod względem rozpoznawalności regionalnej z powodu zanikania widzialnych przejawów rodzimej tradycji. W związku z powyższym podstawowym zadaniem w trakcie prac nad Planem ochrony dla KPK będzie zebranie istniejących danych, ocena zagrożeń i opracowanie strategii ochrony jego dziedzictwa kulturowego w warunkach rozwoju zrównoważonego.

KRAJOBRAZ (*Bogna Lipińska*)

Krajobraz Kaszubskiego Parku Krajobrazowego – lub lepiej rzecz – krajobrazy, gdyż przestrzeń Parku charakteryzuje się sporą różnorodnością form pejzażu, są widzialnym dowodem na jakość przestrzeni i poziom kultury jej użytkowania. Wszelkie przekształcenia krajobrazu wprowadzane przez człowieka pozostawiają trwałe ślady. Formy krajobrazu jakie występują na terenie KPK są wyjątkowe. Znane jest porównywanie ich do „Szwajcarii (Kaszubskiej) ...”. Wyróżnia ją wyjątkowo duża liczba jezior – tych wielkich obszarowo, ale także i mniejszych, ukrytych wśród pól, łagodne wzniesienia ułatwiające doskonałą ekspozycję rozległej przestrzeni – Góra Sobótka, „Złota Góra”, wieża widokowa w Wieżycy czy też doskonałe w swojej stworzonej przez naturę kompozycji „Kółko Jezior Raduńskich”.

Jednakże każda harmonijna do niedawna, rozległa panorama pojezierza kaszubskiego w KPK, może być i coraz częściej jest degradowana przez nowe elementy. Czy to zabudowę czy obiekty techniczne, wprowadzane w przestrzeń bezrefleksyjnie, bez studiów i analiz krajobrazowych. Pozostaje wówczas jedynie „kadrowanie” ujęć fotograficznych, tak aby nadal łudzić potencjalnych turystów niezmiennym pięknem „Szwajcarii Kaszubskiej”.

Zagrożeniem dla krajobrazu KPK jest także niezauważanie piękna otoczenia przez rodzimych mieszkańców wsi kaszubskiej. Coraz częściej zauważyć można odgradzanie się od widoków siedliska, działki, domu. Staje się to na skutek usilnego dążenia mieszkańców terenów pozamiejskich do naśladowania zamkniętych ogrodów z miast, charakteryzujących się szczelnymi żywopłotami i odgradzaniem od sąsiada.

Zatem dla kogo winien być adresowany Plan ochrony dla KPK i stanowiący jego część operat ochrony krajobrazu? Należy mieć nadzieję, iż nie tylko dla „koneserów” piękna krajobrazowego. Jego wyniki – inwentaryzacja, waloryzacja i strategia ochrony powinny przemawiać głównie do mieszkańców tego regionu, gdyż inaczej krajobraz KPK pozostanie jedynie na pracach artystów fotografików wykonujących dzisiaj piękne, lecz upozowane zdjęcia do nieprawdziwych folderów i albumów o pozornym pięknie ziemi kaszubskiej.

TURYSTYKA I REKREACJA

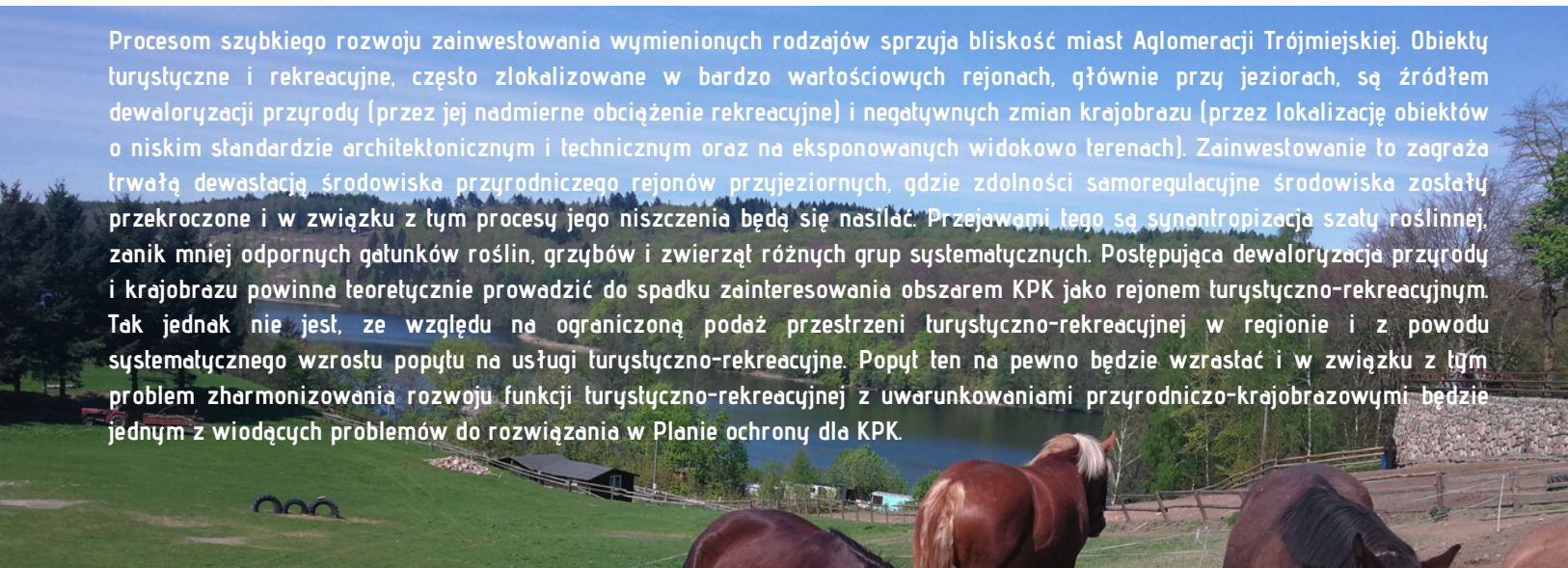
(Wojciech Kiełb, Barbara Jaszczuk-Skolimowska)

Podstawą turystycznego i rekreacyjnego zagospodarowania i użytkowania przestrzeni Kaszubskiego Parku Krajobrazowego są walory przyrodnicze, kulturowe i krajobrazowe. Środowisko przyrodnicze wyróżnia niezwykle zróżnicowanie, z bogactwem form ukształtowania terenu (w tym Wzgórza Szymbarskie z Wieżycą), obiektów hydrograficznych (w tym 35 jezior o powierzchni ponad 10 ha) i różnych typów ekosystemów, zwłaszcza leśnych (od borów sosnowych po buczynę, grądy itd.). Dziedzictwo kultury materialnej reprezentowane jest przede wszystkim przez obiekty sakralne oraz pozostałości dawnego budownictwa wiejskiego, a dopełnia je dziedzictwo niematerialne z wieloma przejawami folkloru Kaszubów.

W krajobrazie KPK wyróżniają się wnętrza krajobrazowe licznych rynien jeziornych oraz wyniosłości zalesionych wzniesień morenowych. Charakterystyczne jest nagromadzenie ciągów i punktów widokowych z dalekimi, wieloplanowymi zasięgami widoków. Na bazie wymienionych powyżej walorów, już od przełomu XIX i XX w. na obszarze współczesnego KPK rozwijała się turystyka, a Pojezierze Kaszubskie reklamowano jako „Szwajcarię Kaszubską”. Współczesne zainwestowanie turystyczno-rekreacyjne obejmuje przede wszystkim: obiekty noclegowe ogólnodostępne: ośrodki wypoczynkowe, pensjonaty, zajazdy, motele, schroniska młodzieżowe, kempingi i pola namiotowe oraz kwatery agroturystyczne; obiekty indywidualne: domy rekreacyjne całoroczne i domki letniskowe, usytuowane pojedynczo lub w zespołach; obiekty infrastruktury uzupełniającej: kąpieliska nad jeziorami, przystanie wodne, szlaki turystyczne (lądowe i wodne), ścieżki rowerowe, stoki z wyciągami narciarskimi itd. Równie zróżnicowane są formy turystyki i rekreacji, reprezentowane w KPK przez turystykę pobytową i turystykę krajoznawczą: samochodową, rowerową, pieszą, wodną (kajakową i żeglarską) oraz przez różne formy aktywności fizycznej, jak sporty wodne, sporty „boiskowe”, wędkarstwo, jeździectwo konne, narciarstwo (biegowe i zjazdowe), itd. Intensywny rozwój indywidualnej, całorocznej i letniskowej zabudowy rekreacyjnej (w zespołach i w rozproszeniu), obiektów turystyki i rekreacji zbiorowej oraz obiektów obsługi różnych form turystyki i rekreacji jest jednym z głównych problemów ochrony walorów KPK.

Procesom szybkiego rozwoju zainwestowania wymienionych rodzajów sprzyja bliskość miast Aglomeracji Trójmiejskiej. Obiekty turystyczne i rekreacyjne, często zlokalizowane w bardzo wartościowych rejonach, głównie przy jeziorach, są źródłem dewaloryzacji przyrody (przez jej nadmierne obciążenie rekreacyjne) i negatywnych zmian krajobrazu (przez lokalizację obiektów o niskim standardzie architektonicznym i technicznym oraz na eksponowanych widokowo terenach). Zainwestowanie to zagraża trwałą dewastacją środowiska przyrodniczego rejonów przyjeziornych, gdzie zdolności samoregulacyjne środowiska zostały przekroczone i w związku z tym procesy jego niszczenia będą się nasilać. Przejawami tego są synantropizacja szaty roślinnej, zanik mniej odpornych gatunków roślin, grzybów i zwierząt różnych grup systematycznych. Postępująca dewaloryzacja przyrody i krajobrazu powinna teoretycznie prowadzić do spadku zainteresowania obszarem KPK jako rejonem turystyczno-rekreacyjnym. Tak jednak nie jest, ze względu na ograniczoną podaż przestrzeni turystyczno-rekreacyjnej w regionie i z powodu systematycznego wzrostu popyłu na usługi turystyczno-rekreacyjne. Popyt ten na pewno będzie wzrastać i w związku z tym problem zharmonizowania rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej z uwarunkowaniami przyrodniczo-krajobrazowymi będzie jednym z wiodących problemów do rozwiązania w Planie ochrony dla KPK.

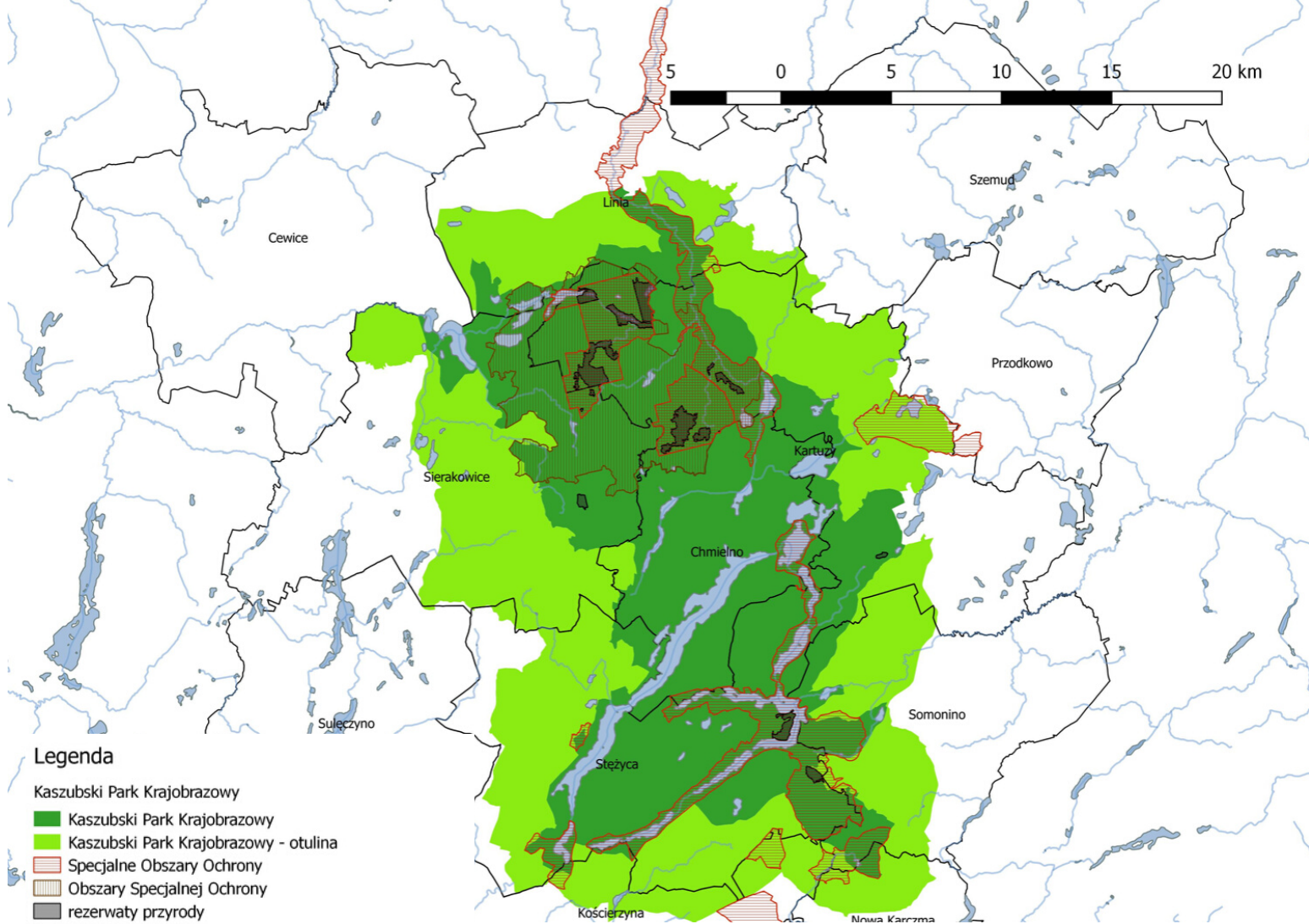
ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE *(Wojciech Kiełb, Barbara Jaszczuk-Skolimowska)*

Zagospodarowanie przestrzenne Kaszubskiego Parku Krajobrazowego jest wypadkową potrzeb miejscowej ludności i prowadzonych przez nią działalności gospodarczych oraz zaspokajania potrzeb mieszkańców miast, głównie Aglomeracji Trójmiejskiej, w zakresie turystyki i rekreacji, zaopatrzenia w wodę, dostarczania siły roboczej oraz surowców i produktów żywnościowych. Podstawowe rodzaje działalności gospodarczych w KPK uwarunkowane są przyrodniczo. Należą do nich leśnictwo (przy znacznym udziale powierzchniowym lasów prywatnych), rolnictwo (uprawy i hodowla), rybactwo (jeziorne i hodowla), eksploatacja zasobów mineralnych (głównie kruszywa budowlanego) oraz turystyka i rekreacja (na bazie walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych). Mniejsze jest znaczenie działalności przetwórczej i wytwórczej.

W KPK mieszka ponad 20 tys. ludzi. Sieć osadniczą Parku tworzą 42 wsie obrębowe, w tym dwie wsie gminne - Chmielno i Słężycą. Oprócz nich do największych jednostek osadniczych, o liczbie mieszkańców ponad lub około tysiąca osób, należą: Miechucino (gm. Chmielno), Brodnica Górna, Staniszewo i Mirachowo (gm. Kartuszy), Kamienica Królewska (gm. Sierakowice) oraz Gołubie (gm. Słężycą). Charakterystyczną cechą osadnictwa w KPK jest bardzo silne rozproszenie zabudowy, co znacząco utrudnia technicznie i ekonomicznie właściwe wyposażenie zabudowy w infrastrukturę, zwłaszcza kanalizację sanitarną i sieć gazową, a nawet wodociąg. Ośrodkami usług ponadpodstawowych dla ludności KPK i turystów są w odniesieniu do północnej i centralnej części Parku miasto Kartuszy (w bezpośrednim sąsiedztwie Parku), w odniesieniu do części południowej miasto Kościerzyna (w odległości ok. 5,5 km od granicy Parku) oraz w odniesieniu do części centralno-zachodniej - formalnie wieś, a realnie małe miasteczko - Sierakowice (w odległości ok. 0,5 km od granicy Parku).

Infrastruktura transportu reprezentowana jest w KPK przede wszystkim przez dobrze rozwiniętą sieć drogową. Przez Park przebiegają: jedna droga krajowa, cztery drogi wojewódzkie oraz liczne drogi powiatowe i gminne. Największe obciążenie ruchem samochodów występuje na drogach łączyjących obszar Parku z Trójmiastem. Główną szosą tranzytową jest droga krajowa Gdynia/Gdańsk - Żukowo - Kościerzyna. Zdecydowanie mniejsze jest znaczenie komunikacji kolejowej. Przez KPK przebiega jedna czynna linia kolejowa relacji Gdynia - Kościerzyna (z kilkoma przystankami w Parku) i jedna linia od wielu lat nieczynna, ze zdewastowaną infrastrukturą, relacji Kartuszy - Sierakowice, która planowana jest obecnie do rewitalizacji.

Podstawowym problemem gospodarki przestrzennej w KPK jest chaos w zagospodarowaniu przestrzennym, powodowany przez rozproszoną, jednorodziną zabudowę mieszkaniową, przy współudziale rozproszonej zabudowy zagrodowej, gospodarczej, turystycznej i indywidualnej rekreacyjnej. Prowadzi to do dewastacji środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu Parku. Przyczyniają się do tego także zanik dawnych, tradycyjnych form budownictwa i unifikacja współczesnego budownictwa, często o karykaturalnej, pseudonowoczesnej architekturze, a także powszechny brak poszanowania zasobów przestrzeni - przyrody, materialnego dziedzictwa kulturowego i krajobrazu. Znamienne jest, że koncentracja konfliktów przestrzennych oraz negatywnych przekształceń środowiska przyrodniczego i krajobrazu występuje na obszarze Parku, natomiast w znacznie lepszym stanie pozostaje przestrzeń jego otuliny, o powierzchni zbliżonej do powierzchni Parku, otaczającej go prawie dookoła. Wobec stanu zagospodarowania obszaru KPK, jego atrakcyjności osadniczo-turystycznej i nasilenia procesów inwestycyjnych, opracowanie sposobów racjonalizacji gospodarki przestrzennej będzie głównym wyzwaniem Planu ochrony dla KPK

Kaszubski Park Krajobrazowy na tle podziału administracyjnego i wybranych form ochrony przyrody

Fotografie użyte w broszurze autorstwa: B. Jaszczuk-Skolimowskiej; K. Bidzińskiego; K. Bociąg; G. Jędro; J. Suchożebrskiego; A. Nowickiej; A. Sikory

© Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska, 2020

Projekt realizowany na zlecenie
Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych;
ul. Poniatowskiego 4A, 76-200 Słupsk

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014 – 2020 w ramach projektu „Opracowanie projektów planów ochrony parków krajobrazowych wchodzących w skład Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych”, Oś Priorytetowa 11: Środowisko. Działanie: 11.4 Ochrona Różnorodności Biologicznej oraz przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku

Wykonawca:

Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska; ul. Erazma Ciołka 13, 01-445 Warszawa
we współpracy z:

- DOM Biurem Urbanistycznym, Kielb-Stańczuk, Jaszczuk-Skolimowska Sp. j.,
- Pracownią Przyrodniczą Pro Natura Pro Homini – Katarzyna Bociąg.

Wnioski i uwagi do „Planu ochrony dla Kaszubskiego Parku Krajobrazowego”

można zgłaszać w formie pisemnej na adres

Kaszubskiego Parku Krajobrazowego,

ul. PCK 1, 83-300 Kartuzy

lub za pośrednictwem poczty e-mail:

kpk.planochrony@pomorskieparki.pl

